

Gerillakriget i Grekland 1940-1945: *Kapetan Aris*

Innehåll

Inledning.....	1
Kostis Papakongos ”Kapitan Aris”	2
Boken om Kapetan Aris: Skildring av den grekiska motståndsrörelsens tragedi	4

Inledning

1940-41 ockuperades Grekland av italienska och tyska trupper. Kampen mot ockupanterna inleddes. Våren 1942 bildades de första motståndsrörelserna, vilka två år senare hade vuxit till en armé – ELAS (Grekiska Folkets Befrielsearmé) – på över 130000 man under vapen. ELAS lyckades befria Grekland från ockupanterna, men genom svek från de allierade (inklusive Stalin) och genom kapitulation från det grekiska kommunistpartiets (KKE) ledning gick denna seger förlorad.

Första upplagan av Kostis Papakongos bok *Kapetan Aris: gerillakriget i Grekland 1940-1945*, som ingående beskriver dessa händelser, kom ut 1975.

Bland recensenterna i dagspressen kan vi citera följande:

Kapetan Aris är en nödvändig bok, upprörande, spänningsfylld och med stråk av poetisk fantasi mitt i den dokumentära exaktheten. Artur Lundkvist i *DN*

Kostis Papakongos har skrivit en stor roman om den grekiska befrielsekampen. Hans detaljerade och skakande skildring är ett viktigt historiskt dokument; den framställer förlopp och erfarenheter som i dag är rätt okända för många. Jan Stolpe i *FIB/K*

Med sin bok har Kostis Papakongos rest ett äreminne över andra världskrigets grekiska motståndsrörelse och dess ledning. Det är en dokumentär berättelse som författaren måste ha lagt ner en oerhörd möda på att sammanfoga. Resultatet är en enastående rik, detaljerad och levande skildring, ett stort verk. Sture Källberg i *Aftonbladet*

Nedan återger vi två lite längre recensioner, från tidskrifterna *Fjärde Internationalen* och *Kommunist*, båda från 1976

Kostis Papakongos "Kapetan Aris"

Ur *Fjärde Internationalen* 2/1976

Den mest kritiska och känsliga perioden i Greklands moderna historia är nog tiden kring inbördeskriget 1944-49. De politiska händelser som ägde rum och än mer de politiska beslut som fattades, bestämde i hög grad det grekiska samhällets utveckling under den kommande 25-års-perioden.

På 70-talet och särskilt efter den senaste politiska scenväxlingen — juntans avgång och Karamanlis maktövertagande, sommaren 1974 — har den anti-dogmatiska vänstern gjort flera försök, antingen på organisationers eller individers initiativ, att kritiskt värdera händelserna under inbördeskriget. Syftet med detta har varit att i första hand ge det grekiska folket en utförligare bild av dessa händelser som kommit att spela en så avgörande roll för utformningen av Greklands politiska, sociala och ekonomiska liv sedan 1950. Till dessa försök hör Kostis Papakongos *Kapetan Aris* (Författarförlaget 1975), Dominique Eudes *The Kapetanios* (NLB London 1972), liksom artiklar, historiska texter och berättelser som publicerats i den grekiska antidogmatiska pressen, dvs den del som tagit avstånd från den pro-sovjetiska fraktionen av det en gång enade KKE (Greklands Kommunistiska Parti, som splittrades 1968). Även KKE-inrikes, den s k anti-dogmatiska fraktionen, har i sin press publicerat några blygsamma texter och artiklar med försiktig kritik av partiets politik under denna period. Från den Moskva-trogna fraktionens sida däremot, hörs naturligtvis inte ett knyst, där råder fullständig "enhällighet och harmoni". För de som känner till vad partiet gjorde då, är denna tystnad helt förståelig.

Boken *Kapetan Aris* är en dokumentär berättelse om de avgörande åren 1940-45. Genom att skildra ELAS (Grekiska Folkets Befrielsearmé) ledares, Aris Velouchiotis, aktivitet, ger författaren en bild av den politiska utvecklingen under denna period. Han lägger fram en rad dokument (tal, intervjuer, avtal, artiklar, m m) och gör utifrån dessa en analys av de politiska beslut samt de motiv som styrde dessa beslut och som på ett så fatalt sätt bestämde framtiden för det grekiska folket, liksom även för de bulgariska, rumänska och jugoslaviska folken. Genom att berätta om Aris kamp och martyrium, skildrar författaren samtidigt alla grekers kamp för frihet, oberoende och social rättvisa som på ett så tragiskt sätt förråddes av KKE.

I kampen mot den utländska och inhemska fascismen, skapades folkarmén ELAS som fick djup förankring i arbetarklassen och bland befolkningen på landsbygden. Denna befrielsearmé, utan motstycke i hela det ockuperade Europa, möjligen undantaget Titos partisaner, lyckades befria landet från Hitlers fascistiska horder, i en kamp som genomfördes av det grekiska folket ensamt utan något utländskt stöd.

När den sista tyska soldaten hade sparkats ut från grekisk mark 1944, stod folket inför den mest avgörande perioden i dess moderna historia. Hela den gamla borgerliga statsapparaten hade krossats. Borgarklassen befann sig i ett tillstånd av total förvirring och upplösning. Alla de borgerliga politikerna var i utlandet. Den enda organiserade politiska kraften inom landets gränser var KKE. ELAS hade en styrka på 150 000 man och utgjorde den enda reella militära maktfaktorn.

I alla grekers ögon och i deras hjärtan var landets befrielse uteslutande ett verk av ELAS, och andartes (gerillasoldaterna) dyrkades över hela Grekland. I landets alla hörn hade KKE och EAM lokala organisationer. EAM (Nationella Befrielsefronten) betraktades som ELAS politiska avdelning, medan det i själva verket var en form av folkfront som bestod av dels små borgerliga organisationer dels en rad s k demokratiska grupper som stod under KKE:s

inflytande. Genom EAM kunde KKE således kontrollera praktiskt taget hela motståndskampen och bedriva sin stalinistiska folkfrontspolitik.

När tyskarna lämnat Grekland, fanns alltså de objektiva förutsättningarna för att en socialistisk revolution skulle kunna genomföras. KKE kunde och borde gå vidare. Det borde ge kampen en ny inriktning genom att ändra dess karaktär från en anti-fascistisk motståndskamp till en anti-kapitalistisk kamp med ett rent socialistiskt innehåll. Det borde göra upp med borgarklassen, rensa ut de sista borgerliga resterna ur Grekland och upprätta proletariats diktatur. Men i stället föredrog partiet att förråda kampen och förbli trogen Jaltas anda. Ledarskapet inom KKE föredrog att skriva "hederliga" avtal med den engelska imperialismen, avvärja och upplösa ELAS och utlämna det grekiska folket åt de inhemska och utländska fascisternas "good will". Konsekvenserna av denna politik har grekerna fått betala dyrt.

Aris Velouchiotis är kanske den mest tragiska gestalten i Greklands moderna historia. Han, som så många andra anonyma kämpar, trodde på Greklands befrielse och på upprättandet av ett nytt samhällssystem, där den institutionaliserande exploateringen av människor inte skulle få förekomma. Han kämpade för att förverkliga dessa idéer och slutligen föll han själv offer för partiets förrådiska politik.

Mycket har skrivits och än mer har sagts om Aris Velouchiotis, så mycket att det nu är svårt att skilja myten från verkligheten. I de flesta böcker som skrivits om honom har han framstått som något slags supermänniska, en ledare utan fel och brister, som vet allt och kan allt. På så sätt har man skapat en myt kring hans person. Papakongos har sökt skildra vad Aris i verkligheten utträttade under åren 1940-45, hans förhållande till partiets ledning liksom de orsaker som fick honom att begå självmord. Men även Papakongos har i syfte att återupprätta denna folkkrämpa i viss mån idealiserat honom. En stor del av boken är skriven som en äventyrsroman och Aris uppträder ibland som en grekisk Robin Hood. Det förefaller som om ingen andartis kunnat göra någonting utan Aris samtycke. T o m skapandet av ELAS verkar vara nästan uteslutande hans verk.

En sådan behandling av historiska personer leder till en felaktig uppskattning av deras verkliga betydelse. Ingen, med undantag av dåvarande partiledningen, kan förneka Aris betydelse inom befrielseströrelsen och hans insatser i kampen. Han var en av de främsta i kampen. Men just pga detta måste han också bära sin del av ansvaret för det sätt som kampen slutade på. När författaren i slutet av boken utpekar de ansvariga använder han, kanske för första gången, sanningens bittra ord. De "berömda" avtalen i Gazerta, i Libanon och i Varkiza kallar han förräderier.

De olika stalinisterna, gamla som nya, som skriver om partiets politik under denna period talar om "misstag" – de mest vågade om "tragiska misstag". Men Papakongos går längre och karakteriserar partiets politik som förrådisk och dess ledare som förrädare. Denna bedömning är något som måste räknas honom till godo – just sådan var verkligheten. Det stalinistiska KKE förrådde utan reservationer det grekiska folkets kamp, i den stalinistiska byråkratins intresse.

Aris var inte så slaviskt bunden till den stalinistiska byråkratin som KKE:s ledning och kom därför i konflikt med den. Han insåg instinktivt och på ett empiriskt sätt att partiets politik var fel och skulle sluta i nederlag, men han förstod inte orsakerna. På grund av hans begränsade teoretiska orientering, insåg han inte KKE:s djupa ideologiska och politiska degenerering och dess obotliga byråkratiska struktur. Han var påverkad av den tidens dominerande inslag, dvs personkulten, och kunde inte dra lärdom av Sovjet-regeringens politik, som offrade världsrevolutionen för sina egna intressen. Ända in i slutet dyrkade han och litade på Zachariadis (partiets ordförande då), den mest "kunniga" och mest "upplyste" av alla ledarna, och ställde

alla sina förhoppningar på honom. Hur fel han haft visade sig så snart Zachariadis återkom till Grekland. Hans hängivenhet till och plikt känsla mot partiet, tvingade honom att göra politiska kompromisser, t ex avtal med Zervas, och att tolerera engelska agenter inom befrielsearmén. Han förstod inte att felet inte låg hos den ena eller andra partiledaren, utan i hela partiets struktur. Till sist beslutade han sig för att begå självmord, i övertygelse att det var enda sättet att komma ur den återvändsgränd som partiet lett honom in i.

Kapetan Aris är i sin helhet ett anmärkningsvärt försök att återupprätta sanningen och belysa de händelser som ägde rum under åren 1940-45. Den är ett stycke av det grekiska folkets moderna historia som är mycket lite, om inte helt, okänt för den breda svenska publiken.

Theodoros Antoniadis
Carola Bohm

Boken om Kapetan Aris: Skildring av den grekiska motståndsrörelsens tragedi

Ur *Kommunist* 24 (1976):

Enligt SKP [mao-stalinister] började Sovjetunionen föra en socialimperialistisk politik i samband med att en ”skurkaktig klick, med Chrusjtjov i spetsen” grep makten. Enligt SKP var det början till en allt värre sovjetisk förtryckarpolitik, både inåt och utåt.

I denna artikel visar Hans Jungnell att sovjetisk stormaktspolitik har sina rötter långt tillbaks i tiden. Han ger en bakgrund till krossandet av den grekiska motståndsrörelsen i andra världskrigets slutskede, som i romanform har skildrats i Boken ”Kapetan Aris”.

Genom att aktivt understödja överenskommelsen att Grekland var USAs intressesfär stack Stalin kniven i ryggen på motståndshjältarna. Stalin sålde Grekland för att kunna köpa egna intressesfärer på annat håll. Tiden efter andra världskriget borde studeras noggrannare. Även av moderna supermaktsteoretiker...

Kostis Papakongos har givit ut en dokumentärroman kallad *Kapetan Aris. Gerillakriget i Grekland 1940-45*. (Författarförlaget 1975) Kapetan Aris handlar om en grekisk tragedi: gerillakriget mot de fascistiska ockupationsstyrkorna i Grekland under andra världskriget. Denna tragedis tema, menar Papakongos, skulle kunna sammanfattas i ett ord: Förräderi. Papakongos har skrivit en mycket spännande och levande skildring av gerillarörelsen. Den är fylld av engagemang och patos. Samtidigt är det nästan en plågsam läsning, om hur förräderiet utvecklar sig steg för steg.

I den här artikeln tänker jag referera utvecklingen i Grekland och försöka ge en bakgrund till den politik som det grekiska kommunistpartiet förde. Förutsättningarna finns i den politik som Stalin och Komintern förde strax före krigsutbrottet och de allierades konferenser under kriget.

Den 28 oktober 1940 angrep Mussolinis arméer Grekland. Denna operation blev ett stort fiasko för den italienske diktatorn. De fascistiska trupperna drevs tillbaka långt över den grekiska gränsen in i södra Albanien. Nu fick Hitler ta över kommandot. I början av april 1941 angrep nazisterna både Grekland och Jugoslavien. I maj var ockupationen total. Den

grekiska Metaxasregimen, en militärdiktatur som tagit makten 1936, hemförlovade soldaterna på påskpermission. De grekiska försvarslinjerna bröt samman.

Den 27 september bildades den grekiska nationella befrielsefronten (EAM). Den bildades på initiativ av det grekiska kommunistpartiet som också dominerade och ledde fronten. I EAM ingick också bland annat Jordbrukarpartiet, socialisterna och Det folkliga demokratiska partiet. Samtliga storborgerliga partier och grupperingar ställde sig utanför. EAM fick stor folklig förankring och fanns snart i varje kvarter eller by. Rörelsen omfattade när den var som störst mellan en och två miljoner medlemmar. EAM ställde som mål att befria landet och uppnå fullt oberoende och att upprätta en provisorisk regering efter det att ockupanterna fördrivits ur landet.

Parallellt med befrielsefrontens bildande började också den väpnade kampen att spontant spira upp här och var på den grekiska halvön. Den man som ledde uppbygget och samordnade gerillarörelsen var en kommunist som hette Thanasis Klaras, men blev känd under namnet Aris Velouchiotis. Under hans ledning byggdes en mäktig folkarmé upp, ELAS (Nationella Befrielsearmén), som utgjorde den grekiska befrielsefrontens väpnade gren.

Andartrörelsen, som den grekiska gerillan kallades, rensade upp bland banditgång som terroriserade och bestal bönderna under nazisternas beskydd. Många banditledare gick över till gerillan i stället. ELAS krossade den gamla administrationen och byggde upp en ny som byggde på folkmakt. I de befriade områdena upprättades ett nytt domstolsväsende som tjänade folket. ELAS-styrkorna deltog i produktionen och hjälpte bönderna att bärga skörden.

Andartrörelsen växte snabbt och när den stod på sin höjdpunkt i oktober 1944 omfattade den 77 535 man. Många kvinnor organiserade sig också i milisen.

Förutom EAM/ELAS fanns det ett par motståndsgupper till. EDES (Nationella demokratiska förbundet) en högerorganisation med en gerillaarmé under ledning av överste Zervas samt EKKA (Nationell och social befrielse) en organisation som också byggdes upp med engelsk hjälp.

EDES styrka omfattade aldrig mer än ett tusental man. EDES huvudsakliga aktivitet bestod inte i att slå tyskarna utan snarare sabotera kampen. De angrep EAM-anhängare och spred antikommunistisk hetspropaganda i byarna och försökte skrämja folket. Huvudparten av den engelska materiella hjälpen gick till EDESiterna. ELAS fick mest gamla, värdelösa vapen och några vänsterfotade kängor.

Kapetan Aris misstänkte på ett tidigt stadium att de brittiska rådgivarna inte var att lita på och det visade sig senare att några var agenter vars uppgift var att försvaga den kommunistiska motståndsrörelsens inflytande. Aris strävade efter att till varje pris behålla gerillarörelsens självständighet gentemot de allierades överkommando. Aris linje gick emellertid mot det kommunistiska partiets ledning, under generalsekreteraren Siantos. Siantos hade blivit utnämnd till denna post i stället för den verkliga ledaren Zachariades som befann sig i ett koncentrationsläger i Tyskland. Siantos hade rensat ut all opposition och följde lydigt direktiven från det sovjetiska broderpartiet. Man ställde upp på de brittiska kraven på att samordna aktionerna med det provokativa EDES.

Enligt Andreas Papandreous bok "Dödsdömd demokrati" besökte Siantos Georgios Papandreou, ledare för den borgerliga exilregeringen, i maj 1943 och bad denne att bli ledare för EAM. Varför?

Samma månad och samma år proklamerar den Kommunistiska Internationalen sin upplösning. Kominterns exekutivkommittés presidium hävdade i en resolution från den 15 maj 1943 att Internationalen blivit ett hinder för det internationella proletariats kamp och att den inte

längre motsvarade de historiska villkoren. I hela Europa spirade motståndsrörelsen mot fascismen, men då lade man ner ”proletariatets internationella centrum“. Varför?

För att ge ett fullständigt svar på detta skulle man behöva gå tillbaka till 20-talet och förhållandena vid Kominterns bildande. En redogörelse för detta faller emellertid utanför ramarna för denna artikel. Vi ska i stället börja 1939 med den tysksovjetiska icke-angreppspakten.

Tvåra kast

Kominterns tvåra kast och omsvängningar var ett resultat av att Komintern underordnades under Sovjets intressen. De stod ofta i motsättning till den internationella arbetarklassens behov. Den sovjetisk-tyska pakten 1939 blev den vändning som stod mest i motsättning till arbetarklassens intressen. Den anti-fascistiska folkfrontsstrategin bröts och plötsligt blev det nazistiska Tyska Riket Sovjetunionens bundsförvant. Nu var det England och Frankrike som var krigshetsarna. Den anti-fascistiska propagandan lades ned och Tyskland stod för fred och stabilitet i Europa. Den franska borgeoisien tog tillfället i akt och anklagade det franska kommunistpartiet för landsförräderi och olagligförklarade det. Kommunisterna stod ensamma och isolerade i Europa och förlorade massornas förtroende. Pakten varade fram till det tyska angreppet på Sovjetunionen i juni 1941.

Två huvudregler

Sovjetunionens politik under andra världskriget grundade sig på två strategiska huvudregler: Den första som formulerades mot slutet av 20-talet och byggde på teorin om socialism i ett land, fick som konsekvens att den revolutionära kampen i världen underordnades under sovjetstatens intressen. Den andra byggde på att det västeuropeiska proletariatet uttömt sin revolutionära kapacitet i och med segern för fascismen i Tyskland. Denna förutsättning ledde till en linje som försökte utnyttja motsättningarna mellan de imperialistiska staterna och underordna varje revolutionär handling under denna.

”Den Stora Alliansens” politik började utformas redan 1941 då Stalin i sin dagorder från den 3 juli skrev att ”kriget för fosterlandets försvar kommer att smälta samman med de europeiska och amerikanska folkens kamp för oberoende och demokratiska friheter”.

Den 14 augusti 1941 proklamerade de amerikanska och brittiska statsöverhuvudena en principdeklaration, the Atlantic Charter. I denna hävdade dessa koloniala och imperialistiska stormakter högtidligt att man inte hade några som helst territoriella krav och att man skulle värna om alla folks och staters, stora som små, suveränitet och rätt att styra sina egna öden. Denna proklamation stöddes av sovjetregeringen i ett uttalande. Här läggs grunden för de tre ”storas” konferenser under kriget för att dela upp efterkrigstidens Europa i intressesfärer.

När Stalin träffade den brittiska utrikesministern Eden i december 1941 förklarade han sina första avsikter att ändra på den europeiska kartan. Stalin lovade Storbritannien baser i Frankrike om det franska kolonialväldet inte återhämtade sig efter kriget. Stalin ville bara ha ett löfte om att få behålla de områdena Sovjetunionen införlivat under pakten med Tyskland. (Baltikum, Karelen med flera).

I maj 1942 undertecknades det Anglosovjetiska alliansavtalet för en tjugofemårs-period. I samma veva träffade Stalin de Gaulle. De Gaulle stödde Stalin i hans strävanden att upprätta en andra front, det vill säga att samordna ett allierat angrepp mot det tyska rikets hjärta. Som gentjänst fick de Gaulle ett löfte om att den anti-koloniala kampen skulle ställas in i kolonierna och att försök skulle göras att få den franska motståndsrörelsen att underordna sig generalen, vilket också skedde.

New York Times skrev i april 1942 att Stalins politik inte längre var den gamla "trotskistiska" världsrevolutionen. Ett år senare upplöstes Komintern. Den kommunistiska internationalen under stalinistisk ledning hade förlorat tron på arbetarklassens styrka och revolutionära förmåga. Samtidigt hade existensen av en proletär internationell organisering under Sovjets ledning blivit en black om foten för dess territoriella stormaktsintressen. Nu skulle världen delas upp mellan de tre stora, över huvudena på världens miljoner arbetare.

Den 9 oktober 1944 sammanstrålar Churchill med Stalin i Moskva. Röda armén har börjat tränga in i Rumänien och Bulgarien. Det har blivit dags att göra upp om inflytelsesfärerna på Balkan. Churchill tar fram ett papper och plitar ner följande: Rumänien: Ryssland 90% Övriga 10%. Grekland: England i samförstånd med USA 90% Ryssland 10%.

Jugoslavien: 50% för båda parter. Ungern: 50% för båda parter.

Bulgarien: Ryssland 75% Övriga 25%. Stalin skrev under och sålde ut Grekland till imperialismen.

Det grekiska kommunistpartiet började driva en politik som syftade till "nationell enhet" och samarbete med de allierade.

De albanska och jugoslaviska partisanerna under ledning av Tito och Enver Hoxha föreslog den grekiska motståndsrörelsen en gemensam samordningskommitté för kampen på Balkan. Detta förslag gick kommunistpartiets generalsekreterare Siantos emot.

Det grekiska partiet följde den stalinistiska politiken, i motsats till Tito som vägrade underordna sig de tre storas påtryckningar och gå samman med den borgerliga Subasic-regeringen, som befann sig i London och hölls under armarna av den brittiska imperialismen.

När Aris bad om tillåtelse att få utradera de förrädiska EDES-styrkorna vägrade Siantos att godkänna detta, trots att EDES angrep och mördade ELAS' soldater och samarbetade med tyskarna.

Nationellt råd

Den 25 mars 1944 bildade EAM en revolutionär regering, Den Nationella Befrielsens Kommitté (PEEA). Man kallade den för "kommitté" för att inte störa britten så mycket. Den bestod dels av egna och dels folk utifrån, bland annat från EKKA. Siantos fick ta hand om inrikesärendena.

PEEA tog över all politisk och militär makt och utlyste parlamentariska val till ett nationellt råd. Vidare beslöt man att ELAS skulle upplösas och att armén skulle underställas regeringens kommando. Målet var att bilda en verklig regering för nationell enhet, vilket man meddelade britten och den så kallade Kairoregeringen, exilregeringen med Papandreou i spetsen, som befann sig i Libanon.

EAM-regeringens första åtgärd var att åka till Libanon och kompromissa med Papandreou och britten. Man ville uppnå en lösning där PEEA-ministrarna skulle besätta hälften av posterna.

Aris kommenterade: "Nationell enhet betyder ett enande av alla andarter som slåss mot ockupanterna tillsammans med folket. Och inte ett enande mellan fem politruker som kysser engelsmännens pisstänkta fötter för att få kallas ministrar i en regering."

Den grekiska armén i Mellanöstern bestod nu av 30 000 man som flytt undan tyskarna och Metaxas och som nu stred under det brittiska mellanösternkommandots befäl.

Inom denna armé bildades en anti-fascistisk organisation, ASO; vars mål var att ge armén en anti-fascistisk ideologi och hjälpa det grekiska folket att bekämpa tyskarna och italienarna och

hjälpa folket att uttrycka sig fritt efter befrielsen. De fascistiska officerarna försökte att med olika kupppartade medel förintä dessa anti-fascister. Dessa provokationer ledde till uppror som slogs ner av grekiska och brittiska officerare.

Avtal

Under tiden satt PEEAs representanter i en kurort i bergen ovanför Beirut och åt och drack gott. Papandreou och den brittiske ambassadören Leeper ansatte dem och anklagade dem och fick dem till slut att skriva på ett avtal där de erkände att "myterierna" i Mellanöstern var ett brott mot fosterlandet. Man accepterade att EAM och gerillan skulle ställas under regeringens och de allierades befäl. PEEA skulle bara besätta en fjärdedel av platserna i den nya regeringen.

Vidare skickade dessa representanter en krypande not till Churchill där de rosade den store ledaren och samtidigt tog avstånd från de "oansvariga personer" som utfört "vanhedrande handlingar" i Mellanöstern.

Nästa steg på nederlagets väg var det så kallade Caseravtalet som slöts den 26 september 1944. Detta avtal ställde alla andartgrupper under den nationella enhetsregeringen och under den brittiske generalen Scobie. Siantos skrev under liksom Stalin hade skrivit under det avtal som gav britterna 90% inflytande i oktober 1944.

Den nya grekiska regeringen med Papandreou och Scobie i ledningen anlände till Aten den 18 oktober. En av kommunistpartiets ministrar rusade fram och kysste Papandreou och omfamnade honom. Folket i Aten mötte också upp, men det var EAM och ELAS de hyllade i sina talkörer.

Den tyska ockupationsmakten bröt samman under folkarméns tryck. Befrielsen gick snabbt och andarterna ville förfölja de flyende arméerna in i Jugoslavien för att tillsammans med Titos partisaner krossa dem. General Scobie förhindrade detta liksom han hindrade en ELAS-avdelning att förflytta sig till Aten för att lätta på försörjningsbördan på landsbygden. ELAS närvaro i Aten var ett hot, inte minst nu då EAM/ELAS kontrollerade hela Grekland utom huvudstaden.

Churchill, som satt i London med papperslappen där Stalin satt sin kråka, skrev till sin utrikesminister och föreslog att skicka brittiska styrkor till Grekland för att stödja Papandreous monarkistiska regering. Man väntade nu på ett tillfälle att krossa gerillan.

De brittiska styrkorna provocerade befolkningen och vägrade hjälpa till att avväpna fascistiska ligor och utlämna samarbetsmän. I stället gjorde man försök att avväpna gerillan.

Men generalsekreteraren Siantos trodde trots det på lugn, demokratisk utveckling.

Den 1 december 1944 kastade brittiska arméflygplan ner tonvis med flygblad där General Scobie beordrade andarterna att lägga ner vapen före den 10 december 1944. Detta hade skett utan EAM-ministrarnas vetskap. Dessa avgick ur regeringen. Scobie ledde nu en brittisk militärdiktatur över det grekiska folket.

Förräderi

De motsättningar och åsiktsskillnader som funnits mellan EAM och ELAS nästan från början blev nu ytterligare inflammerade. Aris och de andra elaskapetanerna samlades för att börja agera efter sina egna uppfattningar. De insåg att ett förräderi höll på att ske och att de brittiska trupperna och Churchill letade efter en förevändning att slå till mot gerillan.

Under november månad trotsade man förbudet att närvara i Athen. ELAS-enheter tog sig in i staden och förskansade sig i Athens förstäder.

Det folkliga trycket och ELAS' styrka tvingade EAM att agera mot Scobies och Papandreous provokationer. EAM sammankallade till en jättelik demonstration och generalstrejk den 3 december. Churchill ansåg nu att stunden kommit att gå i konfrontation med gerillan. Han skrev till general Scobie att skingra och neutralisera ELAS/EAM-styrkor som närmade sig huvudstaden.

Uppror

Den 3 december marscherade omkring en miljon människor utan vapen upp på Athens gator. Scobie förklarade demonstrationen olaglig och de brittiska truppernas och de grekiska fascistbandens vapen riktades mot det obehäpnade folket. 28 människor mördades. Dagen därpå förklarades Athen i undantagstillstånd. Två dagar senare utbröt öppet krig mellan engelsmännen och gerillan. ELAS tog genast initiativet i striderna. De brittiska invasionstrupperna slogs tillbaka och gerillan närmade sig Athens centrum. Aris började nu förbereda ett nationellt uppror och sprida striderna över hela Grekland för att avvärja och kasta ut briter.

Men Siantos intriger stoppade honom. I stället skulle Aris divisioner stanna för att hålla ett öga på överste Zervas "hönstjuvar". Engelsmännen fick en tidsfrist och samlade ihop sina styrkor till Athen. Den 26 december gick ett toppmöte av stapeln i Athen. De grekiska och brittiska ledarna var närvarande, bland annat Churchill, Scobie och Papandreou. Siantos också dit. Han smälte helt inför Churchills taktiska smidighet. Churchill lämnade mötet där de olika grekiska fraktionerna rök ihop om "vems skulden var", medan Athen föll.

Striderna hade dragit ut på tiden på grund av EAM-ledningens förhållningar och tröghet. Situationen gick inte att rädda. Slakten började. Hela familjer mördades i sina hem och massor av elaster ställdes inför rätta där dödsdomarna haglade ner över dem.

Den 12 februari 1945 slöts det slutliga kapitulationsavtalet i Varkiza. ELAS och den nationella milisen skulle lägga ner vapen inom två veckor och i stället skulle en värnpliktsarmé byggas upp. Kommunistpartiet och EAM skulle erkännas som politiska organisationer, men skulle inte få någon plats i den nya regeringen under general Plastiras.

Aris Velouchiotis och hans närmaste kapetaner vägrade att lägga ner vapen och flydde upp i bergen. Den grekiske kommunistledaren Zachariades återvände från exilen till Grekland. En av de första åtgärder denne gjorde var att fördöma och utesluta Kapetan Aris ut det kommunistiska partiet. I juni begick Aris självmord på berget Pindos.

Ej klar analys

Kapetan Aris styrka bestod i den nära kontakt han hade med den kämpande gerillan. Han befann sig i direkt kontakt med de grekiska massorna. Han kunde också på ett klart sätt se hur farorna tornade upp sig. Han hade dock aldrig någon klar politisk analys som kunde bli ett alternativ till partiets linje. Aris förblev lojal till partiets ledarskap och förde ut dess linje till gerillan.

På grund av de allierades och Stalins klassarbetspolitik i världsmåttstock led den grekiska revolutionen ett hårt nederlag. Kommunistpartiet kom emellertid ganska välbehållet ur den kritiska situationen 1945, men den verkliga prövningen kom åren 1947-49 då nästa öppna konflikt bröt ut. Då hade amerikanerna tagit engelsmännens plats.

De grekiska revolutionärerna lyckades inte manövrera undan den nederlagspolitik som påtvingats dem från det stalinistiska ledarskapet. De taktiska undanmanövreringar som Tito gjorde i Jugoslavien och som Mao gjorde i Kina gick inte i Grekland. Stalin höll sitt löfte till Churchill.

Källor:

Kostis Papakongos: *Kapetan Aris*.

Edgar O'Ballance: *The Greek Civil War 1944-49*.

Andreas Papandreou: *Dödsdömd demokrati*.

Fernando Claudin: [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#) (kapitel 1)

21.10.1976. Hans Jungnell**Ytterligare lästips**

Todd Gitlin: [Kontrarevolution – myt och verklighet i Grekland](#) (behandlar även inbördeskriget 1946-49)

Pierre Broué: [Hur Trotskij och trotskisterna konfronterade Andra världskriget](#) (innehåller ett längre avsnitt om Grekland)

Pierre Broué: [Dödsbudet. Upplösningen av Komintern](#)

På engelska finns Dominique Eudes: *The Kapetanos* (1972)